

การพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวโดย
ชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดราชบุรี
THE DEVELOPMENT OF POLICY PROPOSALS FOR DRIVING THE COMMUNITY-
BASED TOURISM INDUSTRY TO ENHANCE THE QUALITY OF LIFE AND THE
CREATIVE GRASSROOTS ECONOMY OF RACHABURI PROVINCE

พนัสกร สิมะขจรบุญ*, วุฒิชัย อารักษ์โพชฌงค์, ระชานนท์ ทวีผล

Panuschagone Simakhajornboon, Wutthichai Arakpothchong, Rachanon Taweephol*

คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

Faculty of Management Science, Silpakorn University, Phetchaburi Information Technology Campus.

*Corresponding author, e-mail: simakhajornboon_p@su.ac.th

Received: 27 February 2023; **Revised:** 6 July 2023; **Accepted:** 20 July 2023

บทคัดย่อ

ราชบุรีเป็นจังหวัดที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม โบราณสถาน ธรรมชาติ และใกล้กรุงเทพมหานคร จึงควรดึงศักยภาพเหล่านี้มาพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบาย สำหรับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดราชบุรี เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจฐาน รากเชิงสร้างสรรค์ ใช้วิธีวิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ แบ่งการเก็บข้อมูลเป็น 3 ขั้นตอน คือ สัมภาษณ์เชิงลึก จัดประชุมสัมมนาแบบมีออาชีพ และประชุมเชิงนโยบาย ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ หน่วยงานของราชการที่เกี่ยวข้องกับ นโยบายการท่องเที่ยว ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมและรีสอร์ท ร้านอาหาร วิสาหกิจชุมชนในจังหวัดราชบุรี นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มครอบครัว รวมทั้งสิ้น 114 คน ใช้วิธีวิทยาการณศึกษาและปรากฏการณ์วิทยา ตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า ผลการวิจัยแบ่งข้อเสนอเชิงนโยบายออกเป็น 5 มิติ คือ 1) การพัฒนาคุณภาพ อุตสาหกรรมท่องเที่ยว 2) การพัฒนาขีดความสามารถของแหล่งท่องเที่ยว 3) การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างมี เอกลักษณะพื้นฐานทางวัฒนธรรม 4) การบูรณาการความร่วมมือและการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน 5) การตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

คำสำคัญ: ข้อเสนอเชิงนโยบาย; การท่องเที่ยว; เศรษฐกิจฐานราก; ราชบุรี

Abstract

The province of Ratchaburi is close to Bangkok and has a variety of cultures, historical sites, and natural features. As a result, it has the potential to become a popular tourist destination. The goal of this study was to use qualitative methodologies to provide a policy plan for encouraging the community-based tourism sector to improve the quality of life and the creative economy in Ratchaburi Province. In-depth interviews, professional seminars, and policy meetings make up the three stages of data collecting. The 114 key informants

include government organizations in charge of tourism, hotels and resorts, restaurants, community enterprises in the province of Ratchaburi, as well as senior and family tourists. A triangular method of data collection was employed to obtain the data while applying the Case Study and the Phenomenological approach. The research's findings policy proposal fall into five categories: 1) Elements of the growth of the tourism industry's quality. 2) Developmental aspects of tourist attractions. 3) Culturally distinct tourist development dimensions. 4) Community-based tourism networks 5) Marketing dimensions for tourism promotion.

Keywords: Policy Proposal; Community-Base Tourism; Grassroots Economy; Ratchaburi

บทนำ

จังหวัดราชบุรีเป็นจังหวัดหนึ่งที่มีศักยภาพในการพัฒนาสู่ความยั่งยืนในหลากหลายมิติโดยเฉพาะด้านการท่องเที่ยว เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวหลากหลาย ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร นันทนาการ สุขภาพ และวิถีชีวิตชุมชน ความท้าทายของจังหวัดในการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเพื่อเจาะกลุ่มเป้าหมายที่มีกำลังซื้อ และการพัฒนารูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการเกษตร ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร และการท่องเที่ยวเชื่อมโยงการจัดการบริการทางการแพทย์ตามนโยบายเศรษฐกิจจากการขับเคลื่อนของประเด็นที่มีศักยภาพในการแข่งขันเพื่อรองรับกลุ่มที่มีกำลังซื้อโดยเฉพาะทางการแพทย์ที่มีมิติของคณะรัฐมนตรีที่ให้ระยะเวลาแก่ผู้ใช้บริการจากประเทศเพื่อนบ้านมาใช้บริการได้ โดยไม่ต้องขอวีซ่ามารักษาและฟื้นฟูสุขภาพได้ถึง 90 วัน [1] ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการพัฒนาบริการทางการแพทย์พรีเมียมของจังหวัด (New S Curve) และนอกจากนั้นโอกาสจากการพัฒนาบริการที่มีมูลค่าสูงของจังหวัด ทั้งจากบริการทางการแพทย์ โอกาสจากการพัฒนาการค้าโดยการสร้างแหล่งการค้า การสร้างเศรษฐกิจในชุมชนจากภูมิปัญญา วัฒนธรรม และ การเชื่อมโยงโลจิสติกส์ สิ่งเหล่านี้เป็นโอกาสที่ท้าทายการขับเคลื่อนราชบุรีไปสู่การยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของราชบุรีด้วยการท่องเที่ยววิถีปกติใหม่

นโยบายการขับเคลื่อนจังหวัดสู่เมืองเกษตรสีเขียวต้นแบบที่ระดับประเทศและมีศักยภาพระดับนานาชาติ ด้วยการเสริมสร้างขีดความสามารถของจังหวัดให้เป็นฐานการผลิตสินค้าเกษตรเพื่อการส่งออกที่เป็นแบรนด์สินค้าจากฐานการเกษตรระดับผลิตภัณฑ์ชั้นนำ (Product Champion) ที่สามารถส่งออกไปยังนานาชาติ โดยเฉพาะประชาคมอาเซียนและประเทศคู่ค้า เช่น มะพร้าว กล้วยไม้ สับปะรด ชมพู่ มะม่วง กล้วยหอม ปลายงาม และผลิตภัณฑ์เกษตรแปรรูป ทั้งนี้เป็นโอกาสของจังหวัดราชบุรีในอนาคตที่จะต้องปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงครั้งยิ่งใหญ่ เพื่อเพิ่มปริมาณการผลิตอาหารให้มีมากพอ รองรับความต้องการที่เพิ่มขึ้นทั้งจากการท่องเที่ยวและตลาดโลก โดยอาจต้องนำเทคโนโลยีเครื่องจักรที่ทันสมัยมาใช้มากขึ้น รวมถึงการบริหารจัดการที่ดีเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต [2]

ด้านวิสาหกิจชุมชนพบว่า ราชบุรีมีวิสาหกิจชุมชนที่จดทะเบียนไว้กับกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ 433 ราย ประกอบด้วยกลุ่มวิสาหกิจที่หลากหลายทั้งด้านเกษตรปลอดสารพิษ การแปรรูปอาหาร ยาสมุนไพร และสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ [3] ซึ่งมีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว หากได้รับการปรับปรุงคุณภาพและรูปแบบให้เหมาะสมและน่าใช้มากขึ้น หลายกลุ่มวิสาหกิจชุมชนประกอบไปด้วยการรวมตัวของผู้สูงอายุ ซึ่งจังหวัดราชบุรีเข้าสู่สังคมสูงวัยสมบูรณ์แบบในปี 2563 โดยมีผู้สูงอายุถึง 150,000 คน คิดเป็น 1 ใน 5 ของประชากรทั้งหมดหรือร้อยละ 15 ซึ่งรัฐบาลให้ความสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุในการส่งเสริมให้มีการจัดศูนย์พัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพผู้สูงอายุ (ศพอส.) โดยศูนย์แต่ละแห่งดำเนินงานตามแผนการขับเคลื่อนงานด้านผู้สูงอายุเพื่อให้ครอบคลุมการพัฒนาคุณภาพชีวิตในทุกมิติ ได้แก่ ด้านสุขภาพ สังคมและนันทนาการ เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และนันทกรรม โดยส่งเสริมกิจกรรมทางสังคมเพื่อให้ผู้สูงอายุใช้ชีวิตอย่างมีความสุข

และสุขภาพแข็งแรง และสร้างอาชีพเสริมให้มีรายได้เพิ่มซึ่งจังหวัดราชบุรีมีศูนย์ทั้งสิ้น 15 แห่ง และศูนย์ที่ตำบลท่าราบ อ.เมืองราชบุรี มีความเข้มแข็งของผู้สูงอายุโดยรวมตัวกันทำผลิตภัณฑ์จากสมุนไพรที่มีในท้องถิ่น เช่น น้ำมันเขียว น้ำมันตะไคร้หอม น้ำมันมะกรูด ยาหม่อง จำหน่ายผ่านพ่อค้าคนกลางและออกจำหน่ายตามจุดแสดงสินค้าของภาครัฐ [4] แต่ยังมีศูนย์อื่น ๆ ที่ยังไม่สามารถรวมตัวกันเพื่อสร้างอาชีพได้ ซึ่งหากผู้สูงอายุศูนย์อื่น ๆ รวมตัวกันได้เข้มแข็งอย่างศูนย์ที่ตำบลท่าราบ มีการส่งเสริมให้เกิดเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวอาจทำให้ผู้สูงอายุเหล่านี้มีรายได้เสริมและเกิดความสุขทั้งกายและใจได้

ด้วยความพร้อมอันหลากหลายของทรัพยากรที่เอื้อต่อการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากด้วยการท่องเที่ยว จังหวัดราชบุรีจึงจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี ปี 2561-2565 เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในราชบุรี โดยกลยุทธ์ที่ 1 เสริมสร้างความเข้มแข็งของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่เติบโตจากชุมชน เชื่อมโยงการท่องเที่ยวอาเซียน และเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานการท่องเที่ยวด้วยบริการที่มีมูลค่าสูง ประกอบด้วยข้อเสนอ 5 ประเด็น ได้แก่ 1) พัฒนาขีดความสามารถผู้ประกอบการและผู้ให้บริการในอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวให้มีคุณภาพ 2) ยกระดับอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เชิงสุขภาพ เชิงเกษตร เชิงประวัติศาสตร์ ประเพณี จิตวิญญาณ และการท่องเที่ยวชุมชนให้เข้มแข็ง มีมาตรฐาน และคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์จังหวัด 3) พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยว รองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวสู่อาเซียน 4) เสริมสร้างศักยภาพชุมชนร่วมพัฒนาการท่องเที่ยวชุมชนให้ประชาชนมีงานอาชีพและ กระจายรายได้สู่ท้องถิ่นและชุมชน 5) เสริมสร้างภาพลักษณ์และประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเพื่อรักษาลาดการท่องเที่ยวเดิม และสร้างตลาดการท่องเที่ยวใหม่ [5] สิ่งเหล่านี้เป็นทิศทางการพัฒนาที่มุ่งเป้าไปยังการท่องเที่ยวโดยชุมชน เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวทางเลือกใหม่ของการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนมีความพร้อม มีใจในการเปิดตัวเองต้อนรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรมบนฐานของทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน ท้องถิ่นโดยยึดหลักความยั่งยืน ดังนั้นการรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากชุมชนจึงเป็นการแสดงถึงความตั้งใจ ในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยแท้จริง ส่งผลให้เกิดการยกระดับคุณภาพชีวิต และเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดราชบุรี ซึ่งอาจนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน [6] ตามแผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2561-2564 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2562) ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 การเสริมสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การค้า การบริการการท่องเที่ยว ด้วยนวัตกรรม และบริการที่มีมูลค่าสูง โดยมีเป้าประสงค์ข้อที่ 1) ให้จังหวัดราชบุรีมีรายได้จากการท่องเที่ยวที่เติบโตอย่างต่อเนื่อง อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเข้มแข็งมีคุณภาพ ประชาชนมีงานอาชีพ เศรษฐกิจฐานการท่องเที่ยวและการบริการมั่นคง และ 2) ผู้ประกอบการค้าของจังหวัด วิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการขนาดกลางและ ขนาดย่อมเข้มแข็ง จังหวัดราชบุรีมีความพร้อมในการพัฒนาสู่จังหวัดแห่งการค้าขาย [7]

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนในจังหวัดราชบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

แบ่งวิธีการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี โดยการวิจัยเอกสาร (Documentary research) และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละกลุ่มจำนวนทั้งหมด 21 คน สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพขนาดกลุ่มของผู้เข้าร่วม 8-25 คน ถือว่าเหมาะสมในการเทียบเคียงความน่าเชื่อถือของงานวิจัยเชิงคุณภาพ [8]

ผู้ให้ข้อมูลหลัก เลือกโดยยึดจุดมุ่งหมายของการศึกษาเป็นหลัก (Purposeful Sampling) โดยพิจารณาจากผู้ให้ข้อมูลที่สามารเป็นตัวแทนของประชากรที่น่าเชื่อถือได้และมีความเชื่อมั่นว่ามีคุณลักษณะพิเศษที่เป็นประโยชน์

ต่อการวิจัยโดยเฉพาะในประเด็นสำคัญ ๆ และสามารถให้ข้อมูลได้ทั้งในทางลึกและกว้าง (Information - Rich Cases) [9] ประกอบด้วย 1) หน่วยงานของราชการ 2 คน 2) ผู้ประกอบการธุรกิจโรงแรมและรีสอร์ท 3 คน 3) ผู้ประกอบการร้านอาหาร 4 คน 4) ตัวแทนของกลุ่มวิสาหกิจในจังหวัดราชบุรี 5 คน 5) นักท่องเที่ยวกลุ่มผู้สูงอายุ 3 คน และ 6) นักท่องเที่ยวกลุ่มครอบครัว 3 คน

คำถามปลายเปิดที่ผ่านการสังเคราะห์จากการแหล่งข้อมูลทุติยภูมิจากแผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี ปี 2561-2565 หนังสือ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ภายใต้ประเด็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับบริบทพื้นที่ ใช้วิธีวิทยากรณีศึกษาเฉพาะ (Case Study) และการตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้าด้านแหล่งข้อมูล (Data Triangulation) การวิเคราะห์จำนวนผู้ให้ข้อมูลหลักที่เปลี่ยนแปลงไปตามประสบการณ์และบริบทของหน่วยงานที่แตกต่างกันไปเพื่อให้ได้มาซึ่งความต้องการของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจังหวัดราชบุรี

พื้นที่ดำเนินการ ได้แก่ หน่วยงานราชการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว กลุ่มธุรกิจบริการและแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี ระยะเวลาในการศึกษา 2 เดือน

2. ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาสถานภาพและการปรับตัวของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชน เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วมในบริบทพื้นที่ทางการท่องเที่ยวด้วยวิธีการจัดประชุมกลุ่มย่อยจำนวนสองครั้ง ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้นแบบ โรงแรมและรีสอร์ท ร้านอาหาร บริษัทจัดหาเที่ยวและนันทนาการ ร่วมกับการจัดประชุมสัมมนาแบบมืออาชีพ (Professional Seminar) จากกลุ่มนักวิชาการด้านการท่องเที่ยวและบริหารธุรกิจจากสถาบันอุดมศึกษาในเขตภาคกลางและจังหวัดราชบุรี ซึ่งเป็นวิธีการที่นักวิชาการรับฟังสภาพปัญหาของผู้ประกอบการแล้วประมวลออกเป็นแนวทางการแก้ปัญหานั้น ๆ ให้แก่ทีมผู้วิจัยและผู้ประกอบการ [10] ครั้งแรกจำนวน 25 คน ครั้งที่สอง จำนวน 30 คน ซึ่งอยู่ในเงื่อนไขการปรับลดจำนวนกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักโดยพิจารณาถึงความอึดตัวของข้อมูล [11]

วิธีวิทยาปรากฏการณ์ (Phenomenology) และการตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้าด้านวิธีการเก็บข้อมูล (Method Triangulation) วิเคราะห์การสัมภาษณ์ควบคู่กับการเก็บข้อมูลจากการแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่มีความแตกต่างกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พื้นที่ดำเนินการ ได้แก่ หน่วยงานราชการ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี ระยะเวลาในการศึกษา 2 เดือน

3. ขั้นตอนที่ 3 พัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายในการขับเคลื่อนแผนการพัฒนาข้อเสนอเชิงนโยบายสำหรับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรมท่องเที่ยวโดยชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและเศรษฐกิจฐานรากเชิงสร้างสรรค์ของจังหวัดราชบุรี

สังเคราะห์ข้อมูลจากผลการวิจัยตามขั้นตอนที่ 1 และ 2 เพื่อจัดทำร่างข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ในแต่ละมิติด้วยการประชุมกลุ่มย่อยจำนวน 2 ครั้ง โดยใช้ตัวแทนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนต้นแบบรวมทั้งแหล่งกลุ่มธุรกิจบริการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ดำเนินการจัดประชุมเชิงนโยบาย (Policy Meeting) ร่วมกับผู้เชี่ยวชาญจากหน่วยงานราชการของทางจังหวัดราชบุรี และผู้ประกอบการ ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด 2 คน สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด 2 คน สำนักงานพัฒนาธุรกิจการค้าจังหวัด 1 คนสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัด 2 คน การปกครองท้องถิ่น 5 คนและผู้ประกอบการ 7 คน รวมทั้งสิ้นครั้งละ 19 คน พร้อมรวบรวมข้อเสนอแนะจากมุมมองของผู้เชี่ยวชาญมาใช้ในการปรับปรุงให้มีความสมบูรณ์ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์และประเด็นปัญหาทางการวิจัย และการตรวจสอบข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้าด้านนักวิจัย (Researcher Triangulation) วิเคราะห์ข้อมูลจากการตีความของนักวิจัยที่แตกต่างกันไปจำนวน 3 คน นำข้อมูลที่ได้จากการประชุมเชิงนโยบายมาวิเคราะห์ตีความประเด็นปัญหาจากการวิจัย เพื่อสรุปผลการศึกษาไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

พื้นที่ดำเนินการ หน่วยงานราชการ ผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ระยะเวลาในการศึกษา 1 เดือน

กำหนดเกณฑ์การคัดเข้า คือ ก่อนที่จะดำเนินการสัมภาษณ์ ประชุมกลุ่ม และ ประชุมเชิงนโยบายกับผู้ที่มีหน้าที่ มีประสบการณ์เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี ผู้วิจัยแนะนำตนเอง โดยมีการแจ้งวัตถุประสงค์ การทำวิจัยและขอความอนุเคราะห์จากผู้ให้ข้อมูลหลักในการให้ข้อมูลตามความเป็นจริง ผู้ให้ข้อมูลมีสิทธิที่จะตอบรับ หรือปฏิเสธการให้ข้อมูล โดยจะไม่เสียผลประโยชน์หรือได้รับผลกระทบใด ๆ การเข้าร่วมโครงการวิจัยเป็นไปด้วยความ สัมครใจ ไม่มีการบังคับ และมีเกณฑ์การคัดออก คือ หากผู้ให้ข้อมูลเกิดความรู้สึกไม่สะดวกใจที่จะให้ข้อมูล สามารถยุติ การให้สัมภาษณ์ได้ตลอดเวลา และจะดำเนินการหากลุ่มตัวอย่างมาทดแทนใหม่ โดยใช้เกณฑ์การคัดเข้าเหมือนกับ ตอนเริ่มต้น

การวิจัยนี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัย ศิลปากร เลขที่โครงการ REC 64.0908-126-35683

ผลการวิจัย

1. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี การเปลี่ยนแปลงของสังคม เทคโนโลยีและเศรษฐกิจในมิติต่าง ๆ ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมการท่องเที่ยวของราชบุรี ดังนี้

1.1 สังคมลดการสัมผัส (Touchless Society) หลังจากสถานการณ์โรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (โควิด-19) พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวได้เปลี่ยนไปโดยมีเหตุจากการลดการสัมผัส ทำให้นักท่องเที่ยวต้องหันมาพิจารณาวิถีใหม่ แห่งการท่องเที่ยว เช่น การหลีกเลี่ยงการท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลที่มีนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก การท่องเที่ยว เมืองรอง การเข้าไปสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน และการลดผลกระทบจากการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยว นั้น ยังคงมีอยู่ต่อไป พฤติกรรมนี้ส่งผลกระทบอย่างมากต่อเศรษฐกิจและสังคมโดยรวมของราชบุรี โดยพฤติกรรม การท่องเที่ยวที่เปลี่ยนแปลงเหล่านี้ส่งผลกระทบทั้งทางบวก เช่น การตื่นตัวด้านท่องเที่ยวเมืองรอง การสัมผัสชีวิต ชุมชนอาจส่งผลให้ราชบุรีมีจำนวนนักท่องเที่ยวเพิ่มมากขึ้นหากปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับกลุ่มนักท่องเที่ยว ส่วนผลกระทบในเชิงลบนั้น ได้แก่ การหลีกเลี่ยงการท่องเที่ยวในช่วงเทศกาล ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว ต้องปรับตัว

1.2 การพลิกผันของเทคโนโลยีดิจิทัล (Technology disruption) การนำเทคโนโลยีและกลยุทธ์ทางดิจิทัลมา ประยุกต์ใช้กับทุกภาคส่วนของธุรกิจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของเศรษฐกิจและสังคมในทุกภาคส่วน ธุรกิจที่นำเทคโนโลยีดิจิทัลมาใช้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างและกลยุทธ์องค์กร รวมไปถึงการจ้างงาน โดยพบว่า ผู้ประกอบการในราชบุรียังขาดความพร้อมในการปรับเปลี่ยนด้านดิจิทัล (Digital transformation) ให้สอดคล้องกับ พฤติกรรมใหม่ของนักท่องเที่ยว ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวจึงมีความจำเป็นต้องสร้างนวัตกรรมและเพิ่มขีด ความสามารถขององค์กรในการแข่งขันในภาคธุรกิจด้วยการทำงานร่วมกันระหว่างมนุษย์ หุ่นยนต์และระบบอัตโนมัติ และทำให้ธุรกิจมีแนวโน้มลดจำนวนแรงงานลูกจ้างที่ขาดทักษะสำหรับอนาคต ทั้งนี้กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวได้รับผลกระทบ ในแง่ของความเหลื่อมล้ำของต้นทุนการบริการที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

1.3 รูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปเป็นแบบหลายช่วงและสังคมผู้สูงอายุ การก้าวเข้าสู่สังคมสูงวัยอย่างเต็มตัว ทำให้ประเทศไทยต้องปรับตัวเพื่อรองรับการที่นักท่องเที่ยวผู้สูงอายุที่มากขึ้น ประกอบกับความก้าวหน้าทางการแพทย์ ทำให้อายุขัยเฉลี่ยของประชากรเพิ่มขึ้นซึ่งส่งผลให้เกิดแนวโน้มรูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปเป็นแบบหลายช่วง ที่เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการแบ่งช่วงชีวิตออกเป็นวัยศึกษา วัยทำงาน และวัยเกษียณอายุ (Three-Stage Life Model) ไปสู่รูปแบบวิถีชีวิตการทำงานแบบหลายช่วง (Multistage Working Life Model) ซึ่งจะเกิดการเรียนรู้ตลอด ชีวิต (Lifelong Learning) ผ่านการเพิ่มเติมทักษะ การเปลี่ยนทักษะ และการสร้างทักษะใหม่ (Upskill, Reskill, New Skill) อย่างต่อเนื่อง ตอบสนองต่อการมีช่วงชีวิตการทำงานที่ยาวนานขึ้น ทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวเกิดการเปลี่ยนแปลง

ไปจากเดิมที่เป็นคนหนุ่มสาวมาสู่กลุ่มครอบครัว (Family Traveler) หรือท่องเที่ยวคนเดียว (Solo Traveler) มีจำนวนมากขึ้น

1.4 การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมการเป็นอยู่ สภาพสังคมมีการเปลี่ยนไปจากสังคมชนบทสู่สังคมเมือง ส่งผลให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจและการท่องเที่ยวเนื่องจากนักท่องเที่ยวมีความสะดวกสบายมากขึ้นในการเดินทาง และรู้สึกปลอดภัยจากความเจริญของพื้นที่ แต่การเปลี่ยนแปลงทางสังคมจะทำให้รากเหง้าที่มีมาแต่เดิมนั้นสูญหายไป ด้วย โดยเฉพาะประเพณีและวัฒนธรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังมีการเปลี่ยนแปลงด้านถาวรวัตถุและสิ่งปลูกสร้าง สิ่งเหล่านี้สมควรได้รับการอนุรักษ์เพื่อสร้างแรงดึงดูดหรือจุดขายที่เป็นเอกลักษณ์ของราชบุรีที่แตกต่างไปจากจังหวัดอื่นในการรองรับแนวโน้มของการท่องเที่ยวที่มีมูลค่าสูง (High Value Tourism)

1.5 การเปลี่ยนหัวอำนาจเศรษฐกิจของโลก โดยย้ายจากยุโรปและอเมริกามาสู่อเซีย เช่น จีน อินเดีย รัสเซีย ทำให้ศูนย์กลางเศรษฐกิจส่วนใหญ่อยู่ในเอเชีย ส่งผลให้เกิดความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวอินเดีย จีน และรัสเซีย เป็นกลุ่มนักท่องเที่ยวมูลค่าสูงที่มีกำลังซื้อเป็นจำนวนมาก และสอดคล้องกับเป้าหมายของการปรับเปลี่ยนตำแหน่งทางการตลาดการท่องเที่ยวของราชบุรี โดยมองว่าหากไวรัสโควิด 2019 ถูกประกาศให้เป็นโรคประจำถิ่นแล้วมีการเปิดประเทศจะทำให้นักท่องเที่ยวกลุ่มนี้หลั่งไหลเข้ามาท่องเที่ยวยังประเทศไทยมากขึ้น เนื่องจากเกิดการผ่อนคลายและต้องการหาที่ปลดปล่อยด้วยการท่องเที่ยว

1.6 เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม ปัจจุบันเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม (Platform economy) หรือ Gig economy เริ่มเป็นที่นิยมมากขึ้นเนื่องจากเป็นลักษณะของการทำงานที่มีความยืดหยุ่น และเป็นรูปแบบการทำงานใหม่ที่แตกต่างจากแบบดั้งเดิม เป็นกิจกรรมการสร้างรายได้ที่นอกเหนือจากความสัมพันธ์ระหว่างนายจ้างกับลูกจ้างในระยะยาว โดยจุดเด่นของเศรษฐกิจแพลตฟอร์ม คือความรวดเร็วในการติดต่อระหว่างผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างโดยใช้เทคโนโลยีเพื่อลดต้นทุนในการดำเนินการต่าง ๆ และผู้ที่ทำงานจะมีอิสระในการทำงานมากขึ้นกว่าการเป็นพนักงานประจำ การทำงานผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัลที่สามารถเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลาหรือเป็นการทำงานแบบไม่เต็มเวลา (Gig worker) ซึ่งเปิดตลาดเสรีให้เกิดการท่องเที่ยวที่มีทางเลือกที่หลากหลายมากยิ่งขึ้นไม่จำกัดเวลาเฉพาะช่วงวันหยุดอีกต่อไป และยังเป็นการขับเคลื่อนเศรษฐกิจและลดการว่างงานในประเทศได้

1.7 การค้าข้ามพรมแดน (Cross-border e-Commerce) เกิดจากการเชื่อมต่อทางรถไฟความเร็วสูงของจีนจากโครงการหนึ่งแถบหนึ่งเส้นทาง (Belt and Road Initiative; BRI) ที่ประธานาธิบดี สี จิ้นผิง ของจีนริเริ่มขึ้นในปี ค.ศ. 2013 เพื่อขยายเส้นทางการเดินทางเชื่อมต่อใน 70 ประเทศทั่วโลกทั้งทางบกและทางทะเล สำหรับเส้นทางที่จะผ่านมายังไทยมี 2 เส้นทาง คือ มาทางลาว และมาทางพม่า เส้นทางรถไฟนี้จึงเป็นแหล่งการคมนาคมขนส่งที่เชื่อมการค้าข้ามพรมแดนระหว่างไทย-จีน

2. สถานภาพและการปรับตัวของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชน ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชนในราชบุรีมีความพยายามในการปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่รอดในธุรกิจ ดังนี้

2.1 สถานภาพและการปรับตัวของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว พบว่ามีการปรับตัวเพื่อรองรับสถานการณ์โควิด-9 ด้วยการปรับฐานลูกค้าจากกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปเป็นกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มครอบครัว และคู่รัก ทำให้ต้องสรรหาโปรแกรมการตลาดที่ตรงกลุ่มเป้าหมายซึ่งนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้มีกำลังซื้อและจำนวนวันที่เข้าพักมากกว่านักท่องเที่ยวทั่วไป โดยจัดกิจกรรมสำหรับครอบครัว เช่น การทำขนมโฮมเมด กิจกรรมการทำอาหารพื้นถิ่น ปรับปรุงพื้นที่สำหรับการถ่ายรูปสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อลงโซเชียลมีเดียและโปรโมทสถานที่ท่องเที่ยว

ผู้ประกอบการมีแนวทางการปรับแผนการดำเนินธุรกิจให้สอดคล้องกับทิศทางความปกติใหม่ (New Normal) โดยคำนึงถึงการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) ประกอบด้วย การจัดระเบียบนักท่องเที่ยวด้วยมาตรการที่เป็นมาตรฐานโดยรวมทั้งจังหวัดเกี่ยวกับโรคระบาดเพื่อนำมาใช้กับนักท่องเที่ยว การเว้นระยะห่างและจำกัดจำนวน

นักท่องเที่ยวด้วยวิธีการจองผ่านสื่อออนไลน์ การมุ่งเน้นคุณภาพนักท่องเที่ยวและจำนวนวันที่เข้าพักที่มากขึ้น การสร้างความเชื่อมั่นให้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับระบบการป้องกันโควิด-19 ของสถานประกอบการ

สำหรับความคาดหวังภายในองค์กรเอง พบว่า ผู้ประกอบการมีความต้องการพัฒนาทักษะและความรู้เกี่ยวกับคุณภาพการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวทั้งในด้านของกำลังคนในแง่ของทักษะและความรู้เกี่ยวกับการให้บริการแบบปกติใหม่ของพนักงาน และด้านสภาพแวดล้อมที่จับต้องได้ เช่น การปรับสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมแก่กลุ่มลูกค้าใหม่ การนำอัตลักษณ์ของราชบุรีมาเป็นจุดขาย การชูสินค้าพื้นถิ่นและการส่งเสริมสุขภาพ เป็นต้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตอบโจทย์นักท่องเที่ยว ทั้งนี้ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนให้มีความเป็นสากลมากขึ้นเพื่อรองรับตลาดที่กว้างขึ้นนอกเหนือจากการพึ่งพานักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว โดยเฉพาะผู้ประกอบการในเขตตลาดน้ำดำเนินสะดวกที่ปัจจุบันแทบจะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปเยือนเลย ทำให้รายได้หายไปมาก

2.2 สถานภาพและการปรับตัวของวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนในราชบุรีมีจำนวนทั้งสิ้น 517 วิสาหกิจชุมชน แยกไปตามแต่ละอำเภอ ส่วนใหญ่เป็นการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่มีในจังหวัด และหลายแห่งมีศักยภาพในการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวได้ โดยเฉพาะการชูประเด็นผลผลิตอินทรีย์ สมุนไพรเพื่อสุขภาพและความงาม และการท่องเที่ยวพื้นเมือง แต่โดยรวมยังขาดความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวให้เป็นที่น่าสนใจ เนื่องจากคุณภาพ รูปแบบบรรจุภัณฑ์ และอายุการเก็บรักษาของผลิตภัณฑ์เป็นปัจจัยสำคัญในการเป็นของฝากทางการท่องเที่ยว นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนยังขาดความรู้เท่าทันของเทคโนโลยีที่ใช้ในการส่งเสริมการตลาดและช่องทางการตลาดออนไลน์ซึ่งมีความจำเป็นอย่างมากในสมัยนี้ พบว่าวิสาหกิจชุมชนมีประเด็นปัญหากระบวนการจัดการในการรวมกลุ่มเพื่อความยั่งยืน ด้วยเหตุผลหลายประการ ดังนี้

2.2.1 ขาดกลไกของภาครัฐในการสนับสนุนและเสริมองค์ความรู้ทั้งด้านการยกระดับผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และด้านการตลาดโดยเฉพาะการตลาดออนไลน์ซึ่งเป็นแนวโน้มใหม่ที่ผู้ประกอบการควรเข้าถึง เนื่องจากผู้บริโภคยุคปัจจุบันหันมาใช้อินเทอร์เน็ตซื้อขายผ่านออนไลน์มากขึ้น

2.2.2 เป็นการรวมตัวของคนในชุมชนที่สนใจทำธุรกิจ ซึ่งมีหลายวิสาหกิจที่ยังคงไม่ก้าวหน้าไปจากเดิม มีการดำเนินงานอยู่แค่ในช่วงระยะเริ่มต้นของการเป็นผู้ประกอบการเท่านั้น เช่น ผลิตภัณฑ์ที่พัฒนายังไม่สามารถก้าวเข้าสู่สากลหรือมาตรฐาน และไม่สามารถเป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวในวงกว้างได้ วิสาหกิจชุมชนยังไม่สามารถก้าวข้ามไปสู่ระยะการขยายธุรกิจได้เลย ซึ่งต้องอาศัยกลไกของรัฐช่วยผลักดันให้วิสาหกิจชุมชนสามารถผ่านพ้นกับดักที่อยู่ในระยะพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ไป

2.2.3 ผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนมีความซ้ำซ้อนกันมาก ทำให้ผู้บริโภคมีทางเลือกและเกิดข้อเปรียบเทียบโดยวิสาหกิจชุมชนไม่ทราบกลไกทางการตลาดนี้ วิสาหกิจชุมชนที่มีต้นทุนการผลิตสูงกว่าจึงไม่สามารถขายสินค้าได้ นอกจากนี้ยังพบว่าผลิตภัณฑ์ของวิสาหกิจชุมชนยังไม่สะท้อนถึงอัตลักษณ์เชิงพื้นที่แต่ละท้องถิ่นถึงทรัพยากรที่มีอยู่ในพื้นที่ ทำให้นักท่องเที่ยวไม่เกิดความตระหนักในการซื้อหาเพราะสามารถหาซื้อจากที่ใดก็ได้

2.2.4 ลักษณะของธุรกิจวิสาหกิจชุมชนยังไม่ตอบสนองต่อการท่องเที่ยว โดยเห็นได้จากรูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์และคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่ยังไม่พร้อมในการเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดความทันสมัยและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นเสียก่อน

3. บริบทแหล่งท่องเที่ยวราชบุรี

ราชบุรีมีแหล่งท่องเที่ยวที่โดดเด่นโดยเฉพาะอำเภอสวนผึ้งและอำเภอดำเนินสะดวก แต่ยังมีพื้นที่อื่นที่มีศักยภาพในการพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงพื้นที่หรือสามารถปรับเปลี่ยนวิถีการท่องเที่ยวได้ โดยกำหนดจุดเน้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ โดยเน้นความครอบคลุมในแต่ละอำเภอ ดังนี้

3.1 อำเภอเมือง มีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย ได้แก่ 1) วัฒนธรรม เช่น กาดวิถีชุมชนคูบัว ท่าตลาดไท-ยวนวัดนาหนอง จิปาถะภัณฑ์สถานบ้านคูบัว พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติราชบุรี ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง 2)

อุตสาหกรรมที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น โรงงานเซรามิกเก่าองไถ่ รัตนโกสินทร์ 3) วัดที่มีชื่อเสียงของจังหวัด ได้แก่ (1) วัดเขาน้อยเทียมนสวรรค์ (2) วัดมหาธาตุวรวิหาร สืบทอดอารยธรรมจากขอมโบราณ ภายในวัดยังมีองค์พระปรารักษ์เป็นประธาน รวมทั้งยังเป็นที่พักผ่อนพิศกรรมทางศาสนาในวันสำคัญต่าง ๆ (3) วัดหนองหอย (4) วัดเขาแก่นจันทร์ มีพระพุทธรูปนิรโรคันตรายชัยวัฒน์จตุรทิศ หรือชาวบ้านเรียกว่า “พระสี่มุมเมือง” ที่สันนิษฐานว่าได้ถูกสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา ตามความเชื่อสำหรับเป็นป้อมปราการในการจัดภัยอันตรายและสิ่งเลวร้ายจากภายนอกเมือง 4) วิถีธรรมชาติและลำน้ำ เช่น อุทยานหินเขางู ถ้ำเขาบิน แม่น้ำแม่กลอง คลองบางsongร้อย คลองขุดลัด คลองบางกระ คลองแควอ้อม ห้วยทับใต้ ห้วยเขาแร่ ห้วยตะแคง

3.2 อำเภอโพธาราม มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นแหล่งศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญ และประเพณีพื้นบ้านที่สามารถส่งเสริมให้เกิดอัตลักษณ์ที่โดดเด่น ได้แก่ 1) ค่ายหลวงบ้านไร่ 2) วัดคงคาราม วัดขนอน วัดเขาช่องพราน 3) วัดขนอนหนังใหญ่ นอกจากเป็นสถานที่สักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ และศูนย์รวมจิตใจของชาวจังหวัดราชบุรี ภายในยังมีพิพิธภัณฑ์หนังใหญ่ ที่บรรจุรักษาหนังใหญ่ทั้งสิ้น 313 ตัว ได้รับมาตรฐานคุณภาพการท่องเที่ยว (Quality Tourism) ในปี พ.ศ. 2547 พร้อมด้วยการจัดแสดงหนังใหญ่ในทุกวันเสาร์ตั้งแต่ 10.00-11.00 น. เปิดรับนักท่องเที่ยวทั่วไปและคณะศึกษาดูงานจากหน่วยงานต่าง ๆ 4) ถ้ำพระนอน ถ้ำสาธิตา 5) ประเพณีพื้นบ้านในพื้นที่บ้านจากชนชาติไทยหลายเชื้อสาย ได้แก่ ลาว มอญ เขมร และจีน

3.3 อำเภอบ้านคา มีสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและแหล่งเกษตรกรรม เหมาะแก่การพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรและนิเวศ ได้แก่ น้ำพุร้อนโป่งกระทิง เจดีย์หลวงปู่เทส เทสรังสี สวนเกษตรอินทรีย์แปลงใหญ่คนบ้านคา น้ำตกวังครก น้ำตกซับเตย ลานกางเต็น

3.4 อำเภอบ้านโป่ง มีสถานที่ท่องเที่ยวที่หลากหลาย ได้แก่ 1) เส้นทางประวัติศาสตร์เชื่อมโยงสงครามโลกครั้งที่ 2 เมืองท่าก่อนไปกาญจนบุรี แหล่งโบราณสถาน ประวัติศาสตร์ชุมชน วัฒนธรรมจีนและ สตรีทอาร์ตอารยธรรมใต้หวน ญี่ปุ่น อิตาลี โรงหนังเก่า อาคารเก่า 2) ฟิชวิลเลจ (Fish Village) ตลาดกลางปลาสดงามและสัตว์เลี้ยงที่ใหญ่ที่สุดในประเทศ 3) ศาลเจ้าแม่เบ็กไพร เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของคนในตลาดบ้านโป่งและจังหวัดใกล้เคียงจากความอภินิหารเป็นที่เลื่องลือ 4) วัดโพธิ์รัตนาราม (วัดโพธิ์คู่) อุโบสถแดนเลส ก่อตั้งขึ้นเมื่อสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2485) เป็นอุโบสถหลังที่ 2 ของไทยที่หุ้มด้วยสแตนเลสทั้งหลังทั้งด้านนอกและด้านใน 5) วัดใหญ่นครชุมน์ เป็นวัดเก่าแก่อตั้งอยู่ในชุมชนชาวมอญ เป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้านซึ่งเป็นคนมอญ ศิลปะการก่อสร้างถาวรวัตถุภายในวัดเป็นศิลปะของชาวมอญ ชาวมอญในชุมชนจะมารวมกันทำบุญในช่วงเทศกาลงานประเพณี 6) พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านวัดม่วงชาติพันธุ์มอญลุ่มน้ำแม่กลองราชบุรี ตั้งอยู่ภายในวัดม่วง ต.บ้านม่วง อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี ริมแม่น้ำแม่กลอง วัดม่วงเป็นวัดเก่าแก่ ตามประวัติบอกไว้ในคัมภีร์ใบลานเขียนด้วยอักษรมอญว่ามีอายุอยู่ในปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา 7) สตรีทอาร์ตบ้านโป่ง เกิดขึ้นจากโครงการเผยแพร่ผลงานจิตรกรรมฝาผนังร่วมสมัยของชุมชนเมืองบ้านโป่ง โดยมีกลุ่มศิลปินสร้างสรรค์ผลไปงานไปตามถิ่นที่อยู่อาศัยทั่วไปและย่านการค้า ซึ่งกลายเป็นอีกหนึ่งสิ่งดึงดูดใจของนักท่องเที่ยว กลุ่มวัยรุ่นที่ชื่นชอบการถ่ายภาพกับผลงานศิลปะ กิจกรรมดังกล่าวเป็นการเพิ่มมูลค่าให้แก่เมืองและมีการเพิ่มจำนวนของธุรกิจร้านอาหารและร้านของฝากของที่ระลึก

3.5 อำเภอดำเนินสะดวก ถึงแม้ว่าจะมีตลาดน้ำดำเนินสะดวกที่มีชื่อเสียงในระดับโลกแล้วแต่เนื่องจากสถานการณ์ระบาดของโควิด-19 จึงทำให้สภาพการท่องเที่ยวตกต่ำลง จึงควรหาทางพลิกฟื้นสภาพเศรษฐกิจโดยเปลี่ยนจากการท่องเที่ยวที่พึ่งพาจากนักท่องเที่ยวต่างประเทศมาเป็นนักท่องเที่ยวไทย ซึ่งดำเนินสะดวกสามารถฟื้นฟูวิถีการท่องเที่ยวทางน้ำโดยเชื่อมโยงการท่องเที่ยวทั้งวัด ศาลเจ้าโรงเจ สวนเกษตร และกิจกรรมล่องเรือ เช่น เรือแคนูเข้าด้วยกันได้

3.6 อำเภอจอมบึง มีสถานที่ท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ ได้แก่ 1) ถ้ำเขาบิน ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยที่งดงามและมีบ่อน้ำแร่ลึกประมาณ 1 เมตรที่ไม่เคยแห้งและชาวบ้านเชื่อกันว่าศักดิ์สิทธิ์ 2) สวนพฤกษศาสตร์วรรณคดีภาค

กลางและสวนสัตว์เปิดเขาประทับช้าง มีต้นไม้พรรณไม้ในวรรณคดีไทยนานาชนิด เป็นป่าไม้ร่มรื่นปลูกเป็นสัดส่วน และตกแต่งไว้อย่างสวยงาม เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงแพรวพันธุ์สัตว์ป่าโดยเฉพาะเสือโคร่ง 3) ถ้าจอมพลและสวนรุกขชาติ อยู่ใกล้กับมหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง เป็นป่าธรรมชาติมีฝูงลิงอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากเหมาะแก่การเป็นที่ พักผ่อนหย่อนใจและชมธรรมชาติ

3.7 อำเภอปากท่อ รายล้อมด้วยเทือกเขาตะนาวศรี เป็นป่าต้นน้ำของห้วยแม่ประจัน มีอุทยานเฉลิมพระ เกียรติไทยประจันซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม

3.8 อำเภอบางแพ มีพิพิธภัณฑ์หุ่นขี้ผึ้งสยาม จัดตั้งขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. 2549 จัดแสดงหุ่นขี้ผึ้งบุคคลสำคัญ ของประเทศ รวมทั้งงานศิลปะเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม

3.9 อำเภอวัดเพลง มีสถานที่ท่องเที่ยววัฒนธรรมทางศาสนา เช่น 1) วัดเกาะศาลพระ เป็นวัดเก่าแก่ ที่สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลายหรือต้นรัตนโกสินทร์ 2) โบราณสถานโคกวิหาร มีลักษณะเป็นเจดีย์ ขนาดใหญ่ โบราณวัตถุที่พบส่วนใหญ่เป็นรูปปั้นรูปใบหน้าบุคคลและเศียรพระพุทธรูปและเทวดา 3) โบสถ์คริสต์ พระพุทธยวดีวัดเพลงอายุกว่า 100 ปี ตั้งอยู่ริมคลองแควอ้อม

3.10 อำเภอสวนผึ้ง มีสถานที่ท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติเหมาะแก่การพักตากอากาศและกิจกรรมแคมป์ปิ้ง เช่น เขากระโจม น้ำตกเกาชัน น้ำตกผาแดง แก่งส้มแมว ธารน้ำร้อนบ่อคลึง นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจ เช่น ตลาดโอ๊ะป่อย ตลาดห้วยน้ำใส และรีสอร์ทต่าง ๆ เป็นจำนวนมาก

นอกจากมุมมองในแต่ละอำเภอแล้ว ราชบุรียังสามารถเชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับจังหวัดอื่นได้อีกด้วย โดยเป็นจุดพักแวะก่อนไปยังกาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ ดังนั้นการจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับ จังหวัดใกล้เคียงจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจเพื่อเพิ่มความน่าสนใจในการมาท่องเที่ยวยังราชบุรี

4. ข้อเสนอเชิงนโยบาย

4.1 มิติการพัฒนาคุณภาพอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

4.1.1 คุณภาพผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว จากการปรับฐานนักท่องเที่ยวไปสู่การท่องเที่ยวมูลค่าสูง การมุ่งเน้นคุณภาพของผู้ประกอบการจึงเป็นสิ่งที่ควรตระหนักถึงเป็นสิ่งแรกเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่กลุ่มลูกค้า นักท่องเที่ยวมูลค่าสูง โดยผู้ประกอบการท่องเที่ยวในราชบุรีควรได้รับการรับรองมาตรฐานการท่องเที่ยวเพื่อใช้กำกับ คุณภาพการท่องเที่ยว ดังนี้

(1) มาตรฐานที่พัก ประกอบด้วย มาตรฐานที่พักนักเดินทาง (Home Lodge) มาตรฐานที่พักประเภท เกสต์เฮาส์ มาตรฐานที่พักประเภทห้องชุด (เซอร์วิส อพาร์ทเมนต์) มาตรฐานที่พักสัมผัสวัฒนธรรม (โฮมสเตย์) มาตรฐานท่องเที่ยวไทย รีสอร์ท 1-4 ดาว มาตรฐานท่องเที่ยวไทย รีสอร์ท 5 ดาว มาตรฐานท่องเที่ยวไทย โรงแรม 1-4 ดาว มาตรฐานท่องเที่ยวไทย โรงแรม 5 ดาว

(2) มาตรฐานการบริการด้านการท่องเที่ยว ประกอบด้วย มาตรฐานอาหารริมทางเพื่อการท่องเที่ยว มาตรฐานบริการรถโดยสารเพื่อการท่องเที่ยว มาตรฐานเรือรับจ้างนำเที่ยว มาตรฐานการจัดบริการในสถาน ประกอบการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ มาตรฐานร้านอาหารขนาดเล็กเพื่อการท่องเที่ยว มาตรฐานการให้บริการ ในสถานที่จำหน่ายของที่ระลึก (สินค้าอัญมณี) มาตรฐานเรือภัตตาคาร มาตรฐานการให้บริการและความปลอดภัย ในศูนย์การค้าเพื่อการท่องเที่ยว มาตรฐานการบริการรถตู้ปรับอากาศ มาตรฐานการบริการนักท่องเที่ยวกลุ่มคนพิการ ผู้สูงอายุ และครอบครัวที่มีเด็กเล็กและสตรีมีครรภ์

(3) มาตรฐานกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยว ประกอบด้วย มาตรฐานกิจกรรมดูนก มาตรฐานกิจกรรมปั่นหน้าผา มาตรฐานกิจกรรมเดินป่า มาตรฐานกิจกรรมดูพรรณไม้ป่า มาตรฐานกิจกรรมดูผีเสื้อ มาตรฐานกิจกรรมดำน้ำ มาตรฐาน การจัดกิจกรรมเจ็ตสกีเพื่อการท่องเที่ยว มาตรฐานการจัดกิจกรรมค่ายพักแรม มาตรฐานการจัดกิจกรรม Eco Lodge เพื่อการท่องเที่ยว

4.1.2 การยกระดับคุณภาพวิสาหกิจชุมชน วิสาหกิจชุมชนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาคุณภาพผลิตภัณฑ์ให้เทียบเท่าสากล โดยเฉพาะอาหารและของฝากเพื่อการท่องเที่ยว สิ่งที่ต้องได้รับการพัฒนา คือ

(1) ด้านคุณภาพผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย การได้รับการรับรองมาตรฐานอาหารและยา (อย.) การพัฒนาคุณภาพของอาหารเพื่อเป็นของฝากเนื่องจากอาหารและขนมหลายอย่างไม่สามารถเก็บไว้ได้นาน การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนให้สวยงามเหมาะสมแก่การนำเป็นของฝาก

(2) ด้านกรรมวิธีการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์โดยนำหลักวิทยาศาสตร์มาสังเคราะห์ที่จำเป็นจากสมุนไพรเพื่อเพิ่มมูลค่าของผลิตภัณฑ์และสร้างความเป็นมืออาชีพของผลิตภัณฑ์ชุมชน การปรับปรุงทัศนียภาพฟาร์มเกษตรให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร การเป็นศูนย์เรียนรู้วิสาหกิจชุมชนเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

(3) ด้านการตลาด ได้แก่ การสร้างเรื่องราว (Content Marketing) การสร้างตราสินค้า สร้างความเชื่อมั่นในคุณภาพสินค้า การทำการตลาดออนไลน์ (Online Marketing) และการค้าข้ามพรมแดน (Cross-border Trade)

4.2 มิติการพัฒนาขีดความสามารถของแหล่งท่องเที่ยว

จากการที่ราชบุรีมีความหลากหลายของระบบนิเวศทั้งภูเขาหิน ถ้ำค้างคาว ป่าไม้ แม่น้ำ ตลาดน้ำดำเนินสะดวก ชุมชนชาติพันธุ์ที่มีวัฒนธรรมเฉพาะถิ่น อาหารท้องถิ่น สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาพัฒนาให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยว ได้แก่

4.2.1 การท่องเที่ยวเชิงศิลปะ วัฒนธรรม และประวัติศาสตร์ที่เป็นลักษณะเฉพาะของราชบุรีซึ่งเป็นแนวโน้มของการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบการแสดงตัวตนผ่านการสื่อสารบนโลกโซเชียลมีเดียอย่างเฟสบุ๊ก อินสตาแกรม ดิกด็อก เป็นต้น ซึ่งต้องศึกษาเส้นทางเชื่อมโยงการท่องเที่ยวของแต่ละอำเภอที่โดดเด่นแล้วจัดทำจุดเช็คอินที่เป็นอัตลักษณ์ในเชิงศิลปะ วัฒนธรรมให้เป็นที่สนใจแก่นักท่องเที่ยว

4.2.2 การส่งเสริมการท่องเที่ยวป่าเขาที่ปลอดภัยและดีต่อสุขภาพ หิบบกประเด็นเมืองโอโซนของสวนผึ้ง และธรรมชาติป่าสนบ้านคา และกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรและระบบนิเวศทางธรรมชาติ การพัฒนาแหล่งถ้ำรูปอุทยานภูเขาหินที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น

4.2.3 เพิ่มเส้นทางการท่องเที่ยวล่องลำน้ำซมสวนและไหว้พระ ราชบุรีมีสายน้ำลำคลองเป็นจำนวนมาก และสองฝั่งมักมีสวน วัด และบ้านเรือนสมัยก่อนให้ได้ชม เช่น อำเภอเมือง มีแม่น้ำแม่กลอง คลองบางสองร้อย คลองขุด ลัด คลองบางกระ คลองแควอ้อม ห้วยทับใต้ ห้วยเขาแร่ ห้วยตะแคง อำเภอดำเนินสะดวกมีลำคลองดำเนินสะดวกที่เชื่อมโยงไปยังลำคลองอื่น ๆ อีกมากและสวนเกษตรอีกมาก การจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำจะช่วยสร้างรายได้ให้แก่เรือและชาวสวนที่สามารถจัดจุดพักแวะเพื่อชมสวนและซื้อกิ่งพันธุ์และผลไม้ในราคาหน้าสวน ดังนั้นการจัดเส้นทางท่องเที่ยวทางน้ำจึงน่าจะเป็นทางเลือกใหม่แก่นักท่องเที่ยวที่ชื่นชอบธรรมชาติ วิถีชนบท กิจกรรมทางการเกษตร และการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์

4.2.4 การเกษตรปลอดภัย ปรับปรุงการเกษตรที่เน้นความปลอดภัยไม่ใช้สารเคมี เพื่อเป็นต้นน้ำของการพัฒนาให้เป็นอาหารพื้นถิ่น สร้างนิเวศน์ที่ปลอดภัยเหมาะแก่การพักผ่อนหย่อนใจและฟื้นฟูร่างกาย และส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร โดยการส่งเสริมการท่องเที่ยวที่เน้นอาหารสุขภาพและปลอดภัย ภาคบริการที่เน้นมูลค่าสูงโดยการท่องเที่ยวของราชบุรีควรมีนโยบายที่สอดแทรกการรักษาสุขภาพที่เป็นแนวโน้มของผู้คนเข้าไปในทุกแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างอัตลักษณ์ของจังหวัด เช่น การมีอาหารสุขภาพปลอดภัย

4.2.5 การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนและผู้ประกอบการท่องเที่ยวให้เป็นแหล่งเรียนรู้ โดยจัดทำหลักสูตรระยะสั้นเกี่ยวกับอาชีพ เช่น การทอผ้า การทำการเกษตร การทำอาหาร เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักท่องเที่ยวและเป็นกิจกรรมในการท่องเที่ยว

4.3 มิติการพัฒนาารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างมีเอกลักษณ์บนฐานทางวัฒนธรรม

4.3.1 การค้นหาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนของราชบุรี การพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวราชบุรีนั้นควรได้รับการวิจัยเพื่อค้นหาเอกลักษณ์ที่ชัดเจนมากขึ้นซึ่งอาจได้รับคำตอบที่มากกว่าการเป็นเมืองโอ่งและประเพณีจีน การค้นหาอัตลักษณ์จะช่วยให้ราชบุรีมีจุดขายที่โดดเด่นและแตกต่างไปจากจังหวัดอื่น เนื่องจากราชบุรีเป็นเมืองแห่งประวัติศาสตร์เป็นถิ่นที่ทำงานของท้าวยกบัตร์ซึ่งต่อมาได้เป็นต้นราชวงศ์จักรี ซึ่งน่าจะมีประวัติศาสตร์และเอกลักษณ์ที่สามารถนำมาเล่าเรื่องราวให้เกิดการจดจำและตามรอยการท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้ชุมชนห้วยกระบอกยังเป็นแหล่งขึ้นทะเบียนชาวจีนที่อพยพเข้ามาอาศัยในประเทศไทยก่อนที่จะโยกย้ายถิ่นฐานไปตามเมืองอื่น สิ่งเหล่านี้สามารถนำมาสร้างเป็นเรื่องราวทางการท่องเที่ยวให้น่าค้นหาและติดตามได้โดยเฉพาะการสร้างเชื่อมโยงไปยังลูกหลานจีนในไทยที่สนใจมาท่องเที่ยวศึกษารากเหง้าที่เป็นต้นกำเนิดของบรรพบุรุษในไทยเป็นการสร้างแหล่งท่องเที่ยวไทยแบบไฮโซไฮเทคได้อีกทางหนึ่ง

ราชบุรีควรมีเอกลักษณ์ที่เกิดจากรากเหง้าของคนในชุมชนโดยแท้จริง ดังนั้นเพื่อสร้างเอกลักษณ์ที่ชัดเจนและแตกต่างจากท้องถิ่นอื่นจึงควรเร่งศึกษาและนำผลที่ได้มาใช้ประโยชน์ในการประชาสัมพันธ์เมืองราชบุรี สร้างเป็นแลนด์มาร์กของเมือง โดยเอกลักษณ์ของจังหวัดควรเชื่อมโยงกับกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวในระดับกลางถึงบนซึ่งมีกำลังซื้อและใช้จ่าย ซึ่งเป็นการพัฒนาจุดเด่นของแหล่งท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับกลุ่มนักท่องเที่ยวเป้าหมายนั่นเอง

4.3.2 การค้นหาเอกลักษณ์ของแต่ละอำเภอเพื่อสร้างแลนด์มาร์กทางการท่องเที่ยวตามบริบทของพื้นที่ที่มีความหลากหลายของพื้นที่ เช่น ตัวเมืองอาจมีลักษณะเป็นวัฒนธรรมของชุมชนชาวจีนโพ้นทะเล อำเภอบ้านโป่งเป็นเมืองอุตสาหกรรมสำหรับศึกษาดูงาน อำเภอสวนผึ้งเป็นเมืองพักผ่อนชมบรรยากาศแบบสวิตเซอร์แลนด์สามารถพิจารณาในแต่ละอำเภอเพราะราชบุรีมีความหลากหลาย การจัดเส้นทางท่องเที่ยวแต่ละอำเภอ ท่องเที่ยวตามฤดูกาล และท่องเที่ยวตามเทศกาลบนฐานทรัพยากรของพื้นที่

4.3.3 การพัฒนาผังเมืองที่เน้นการอนุรักษ์อาคารสถานที่ในรูปแบบดั้งเดิมและคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์เพื่อลดความไม่เหมาะสมเชิงโครงสร้างของสิ่งปลูกสร้าง และความแปลกแยกทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ราชบุรีเริ่มมีความเป็นเมืองมากขึ้นทำให้สภาพเดิมที่เป็นชนบทและอัตลักษณ์เก่าแก่กำลังหายไป จังหวัดจึงควรมีนโยบายในการสนับสนุนและอนุรักษ์อาคารสถานที่แบบดั้งเดิมไว้เพื่อคงความเป็นเมืองเก่าอย่างมีอัตลักษณ์

4.4 มิติการบูรณาการความร่วมมือและการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน

4.4.1 การปลูกจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน เนื่องจากมีคนในชุมชนหลายแห่งไม่เห็นด้วยกับการท่องเที่ยวโดยให้เหตุผลว่า การท่องเที่ยวไปทำลายอัตลักษณ์ของคนในชุมชน สร้างความวุ่นวายไม่สงบสุข เปลี่ยนวิถีชีวิตของคนในชุมชนโดยเฉพาะความปลอดภัยในยุคโควิด-19 ซึ่งหากสามารถชี้ให้ชุมชนเห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างชุมชนกับการท่องเที่ยว เช่น ชุมชนเป็นแหล่งศึกษาวัฒนธรรมและวิถีการดำเนินชีวิต ผลิตอาหารพื้นถิ่นสู่การท่องเที่ยว ร่วมกันสร้างกฎเกณฑ์การท่องเที่ยว จะทำให้ชุมชนมีรายได้จากการท่องเที่ยวโดยไม่ได้เปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตมากนัก เช่น การพัฒนาการมีส่วนร่วมของโครงการมหาวิทยาลัยสู่ตำบล (U2T) การส่งเสริมความรู้ด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน การประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop) กับชุมชนเพื่อให้เกิดแนวคิดทางการท่องเที่ยวและการอนุรักษ์

4.4.2 การสร้างกลไกความร่วมมือระหว่างภาครัฐและชุมชน เพื่อผลักดันแนวทางการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวทั้งต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ โดยประเด็นที่สำคัญคือเครื่องมือที่ก่อให้เกิดการสร้างความร่วมมือ คือส่วนแบ่งหรือรายได้ที่คนในชุมชนควรจะได้รับจากการท่องเที่ยว หากคนในชุมชนเกิดรายได้จากการท่องเที่ยวย่อมให้ความร่วมมือและลดการต่อต้านไปในที่สุด กลไกความร่วมมือ ได้แก่ แผนพัฒนาพื้นที่ชุมชนของอปท. แผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัด

4.4.3 สร้างความร่วมมือกับผู้ทรงอิทธิพลทางสื่อสังคมออนไลน์ เช่น เพจอาหาร ถ่ายภาพ เดินทาง ท่องเที่ยว ในการสร้างภาพจำให้แก่นักท่องเที่ยวด้วยการสื่อสารผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ธรรมชาติของนักท่องเที่ยวมักค้นหาข้อมูลจากสื่อออนไลน์โดยเฉพาะการค้นหาจากผู้ทรงอิทธิพล โดยการติดตามผลงานของผู้ทรงอิทธิพลและเกิดพฤติกรรมกระทำตามที่ผู้ทรงอิทธิพลนำเสนอ การใช้ผู้ทรงอิทธิพลแนะนำแหล่งท่องเที่ยวราชบุรีจึงเป็นการทำการตลาดออนไลน์ที่น่าสนใจและเกิดประโยชน์อย่างมากต่อราชบุรี

4.5 มิติทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

4.5.1 สร้างกลไกเพื่อสนับสนุนการสร้างแอปพลิเคชันการท่องเที่ยวจังหวัด จากแนวคิดปกติใหม่ทำให้นักท่องเที่ยวมุ่งสู่โลกออนไลน์มากขึ้นราชบุรีจึงควรจัดให้มีการสื่อสารทางการตลาดท่องเที่ยวรูปแบบใหม่ไปยังแพลตฟอร์มดิจิทัล (Digital Transformation) เพื่อเข้าถึงกลุ่มลูกค้าเป้าหมายที่ชัดเจนและเฉพาะกลุ่ม เช่น แอปพลิเคชันการท่องเที่ยวจังหวัด จัดกิจกรรมส่งเสริมการตลาดที่เข้าถึงไลฟ์สไตล์ของนักท่องเที่ยว เช่น การจัดอีเวนต์ต่าง ๆ ที่แตกต่างจากการจัดงานกาชาด ยกกระตือรือร้นการจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับกลุ่มนักท่องเที่ยวไลฟ์สไตล์ที่มีกำลังซื้อและใช้จ่าย และนำอาหารพื้นถิ่นเข้าไปสู่ทุกประสบการณ์ของการท่องเที่ยว (Total Experience) เช่น การวิ่งมาราธอน เทศกาลดนตรีสวนผึ้ง กิจกรรมทำเต้าหู้ผักโฮมเมด ซึ่งการสร้างแพลตฟอร์มดิจิทัลการท่องเที่ยวนั้นเป็นการดำเนินงานในระดับมหภาคและต้องการพันธมิตรเข้าร่วมเป็นจำนวนมากคล้ายกับการแอปพลิเคชันขายของอย่างลาซาดา (Lazada) ที่สร้างแพลตฟอร์มขึ้นมาแล้วให้ผู้ประกอบการเข้าร่วมเพื่อนำเสนอสินค้าของตน จึงต้องการเจ้าภาพอย่างหน่วยงานภาครัฐเนื่องจากการทำงานหลังบ้าน (Back Office) ของแอปพลิเคชันนั้นมีกิจกรรมการดำเนินงานที่ซับซ้อนต้องการผู้ดูแลระบบ ซึ่งภาคเอกชนสามารถดำเนินการได้โดยลำพังแต่จะไม่เกิดผลกระทบที่มากเพียงพอต่อการท่องเที่ยว หากมีหน่วยงานที่รับภาระดำเนินการด้านนี้ได้จะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการท่องเที่ยวของจังหวัดเป็นอย่างมาก อีกทั้งหากประสบความสำเร็จอาจขยายขอบเขตการท่องเที่ยวออกไปยังจังหวัดอื่น ๆ ทั่วทั้งประเทศได้อีกด้วย

4.5.2 จัดตั้งศูนย์รวมสินค้าวิสาหกิจชุมชน วัตถุประสงค์ของวิสาหกิจชุมชนคือการขายสินค้า แต่สินค้าของวิสาหกิจชุมชนหลายแห่งยังขาดการทำตลาดเพื่อให้นักท่องเที่ยวทราบถึงแหล่งและสถานที่จัดจำหน่าย ซึ่งราชบุรีควรมีร้านค้าที่เป็นจุดศูนย์รวมผลิตภัณฑ์ชุมชนของจังหวัดเพื่อจำหน่ายให้แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งเป็นการช่วยเหลือวิสาหกิจชุมชนให้มีช่องทางการจัดจำหน่ายอีกทางหนึ่งนอกเหนือจากการจำหน่าย ณ สถานที่วิสาหกิจตั้งอยู่แล้ว เนื่องจากหากนักท่องเที่ยวไม่ได้ไปเยือนที่วิสาหกิจนั้น ๆ ก็ยังสามารถหาสินค้าได้จากร้านค้าศูนย์รวมของจังหวัด

4.5.3 ให้ความรู้วิสาหกิจชุมชนในการพัฒนาช่องทางจัดจำหน่ายออนไลน์ให้แก่วิสาหกิจชุมชน แนวโน้มการเข้าถึงช่องทางออนไลน์ นับเป็นอีกช่องทางหนึ่งที่วิสาหกิจชุมชนสนใจแต่ขาดทุนทรัพย์และความสามารถในการเข้าถึงถึงแม้ว่าบางวิสาหกิจมีการใช้เฟสบุ๊กเป็นสื่อในการประชาสัมพันธ์ก็ตามแต่ก็ยังขาดความน่าสนใจ เช่น การสร้างเพจที่น่าสนใจ การสร้างเนื้อหาให้น่าติดตาม การโปรโมตเพจให้คนทั่วไปรู้จักและติดตาม การถ่ายภาพสินค้าเพื่อนำเสนอและการขายในลักษณะไลฟ์สด จากปัญหาที่ไม่ประสบความสำเร็จในการใช้สื่อเฟสบุ๊กด้วยเหตุนี้จึงทำให้วิสาหกิจชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจกับสื่อสังคมออนไลน์อย่างเฟสบุ๊กเท่าที่ควร หากมีหน่วยงานที่สามารถรวบรวมสินค้าของวิสาหกิจชุมชนในช่องทางออนไลน์ได้ น่าจะช่วยเพิ่มช่องทางการขายให้แก่ผลิตภัณฑ์ชุมชนได้มากขึ้น

4.5.4 สร้างการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเกี่ยวกับการส่งเสริมการท่องเที่ยวและของดีของจังหวัดอย่างมีสไตล์ โดยภาครัฐและสมาคมตามเทศกาลและฤดูกาล เช่น แคมเปญการสะสมเลขไมล์ จุดเช็คอินเพื่อรับรางวัล

สรุปและอภิปรายผล

1. สถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลต่อการท่องเที่ยวในจังหวัดราชบุรี ประกอบด้วย 1) สังคมลดการสัมผัสทำให้นักท่องเที่ยวมีพฤติกรรมลดการสัมผัสซึ่งเกิดกระทบทางบวกเกี่ยวกับการตื่นตัวด้านท่องเที่ยวเมืองรอง

การสัมผัสชีวิตชุมชน ส่วนผลกระทบเชิงลบคือจำนวนนักท่องเที่ยวในช่วงเทศกาลที่ลดลง 2) การพลิกผันของเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นผลให้กลุ่มธุรกิจท่องเที่ยวได้รับผลกระทบในแง่ของความเหลื่อมล้ำของต้นทุนการบริการที่เกิดจากการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล 3) รูปแบบวิถีชีวิตที่เปลี่ยนไปเป็นแบบหลายช่วงและสังคมผู้สูงอายุ ทำให้กลุ่มนักท่องเที่ยวเกิดกลุ่มนักท่องเที่ยวใหม่จากเดิมที่เป็นคนหนุ่มสาวมาสู่กลุ่มครอบครัวหรือท่องเที่ยวคนเดียว 4) การเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคมการเป็นอยู่จากสังคมชนบทสู่สังคมเมืองส่งผลให้เกิดการขยายตัวของธุรกิจและการท่องเที่ยวที่มีความสะดวกสบายมากขึ้นในการเดินทางและนักท่องเที่ยวรู้สึกปลอดภัยจากความเจริญของพื้นที่ 5) การเปลี่ยนขั้วอำนาจเศรษฐกิจของโลก โดยย้ายจากยุโรปและอเมริกามาสู่อเซีย เช่น จีน อินเดีย รัสเซีย ส่งผลให้เกิดความต้องการของนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้เพิ่มขึ้นเป็นจำนวนมาก 6) เศรษฐกิจแพลตฟอร์ม และแนวโน้มการทำงานนอกระบบหรือ Gig Worker มากขึ้น ทำให้เกิดการท่องเที่ยวที่ไม่จำกัดเวลาเฉพาะช่วงวันหยุดอีกต่อไป 7) การค้าข้ามพรมแดนจากการเชื่อมทางรถไฟความเร็วสูงของจีนขยายเส้นทางเดินทางมายังไทย

2. สถานภาพและการปรับตัวของผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวและวิสาหกิจชุมชน โดย 1) การปรับฐานลูกค้าจากกลุ่มนักท่องเที่ยวทั่วไปมาเป็นกลุ่มเฉพาะที่มีกำลังซื้อ จึงต้องเสนอโปรแกรมการตลาดที่ตรงกลุ่มเป้าหมายนี้ในรูปแบบของกิจกรรม และปรับปรุงพื้นที่สำหรับการถ่ายรูปสำหรับนักท่องเที่ยวเพื่อลงโซเชียลมีเดียและโปรโมตสถานที่ท่องเที่ยว 2) วิสาหกิจชุมชน ส่วนใหญ่เป็นการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตรที่มีในจังหวัด [3] และหลายแห่งมีศักยภาพในการพัฒนาสู่การท่องเที่ยวได้ แต่โดยรวมยังขาดความพร้อมในการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อการท่องเที่ยวให้เป็นที่น่าสนใจ เนื่องจากคุณภาพ รูปแบบบรรจุภัณฑ์ และอายุการเก็บรักษาของผลิตภัณฑ์เป็นปัจจัยสำคัญในการเป็นของฝากทางการท่องเที่ยว หากได้รับการส่งเสริมจากกลไกของภาครัฐในการสนับสนุนและเสริมองค์ความรู้ทั้งด้านการยกระดับผลิตภัณฑ์ บรรจุภัณฑ์ และด้านการตลาดโดยเฉพาะการตลาดออนไลน์ซึ่งเป็นแนวโน้มใหม่ที่ผู้ประกอบการควรเข้าถึง ช่วยผลักดันให้วิสาหกิจชุมชนสามารถผ่านพ้นกับดักที่อยู่ในระยะพัฒนาผลิตภัณฑ์ได้ไป การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการส่งเสริมการตลาดและช่องทางการตลาดออนไลน์ การปรับโฉมลักษณะของธุรกิจวิสาหกิจชุมชนให้ตอบสนองต่อการท่องเที่ยวจากรูปลักษณะผลิตภัณฑ์และคุณภาพของผลิตภัณฑ์ที่พร้อมในการเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดความทันสมัยและเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น สอดคล้องกับบริบทสังคม [12] ที่ว่ารัฐส่งเสริมเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนสนับสนุนในการจัดการประกอบการ การตลาด ความสัมพันธ์และความร่วมมือระหว่างเครือข่ายเพื่อขยายและสร้างความมั่นคงให้แก่กิจการวิสาหกิจชุมชน

3. บริบทแหล่งท่องเที่ยวราชบุรี เป็นเมืองที่เชื่อมโยงการท่องเที่ยวกับจังหวัดอื่น โดยเป็นจุดพักแวะก่อนไปยังกาญจนบุรี เพชรบุรี ประจวบคีรีขันธ์ การจัดทำเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับจังหวัดใกล้เคียงจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจเพื่อเพิ่มความน่าสนใจในการมาท่องเที่ยวยังราชบุรี สอดคล้องกับ Pedrosa, Martins, and Breda [13] ที่พบว่าในโลกนี้มีการวิจัยเส้นทางท่องเที่ยวจำนวนมากที่สุดจากการวิจัยในด้านอื่นของการท่องเที่ยว และด้วยความหลากหลายทางพื้นที่และวัฒนธรรม ราชบุรีจึงควรกำหนดจุดเน้นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่มุ่งเน้นอัตลักษณ์เชิงพื้นที่ในระดับอำเภอตามแนวคิดด้านหน้าที่จิตวิทยา (Functional-Psychological) โดยเปลี่ยนคุณลักษณะทั่วไป (Common Attribute) ให้เป็นคุณลักษณะที่มีความเฉพาะหรือเป็นเอกลักษณ์ ไม่เหมือนใครทั้งแม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ วัดที่พัก ซึ่งเหมาะแก่การเป็นจุดหมายปลายทางท่องเที่ยว [14]

4. ข้อเสนอเชิงนโยบาย ประกอบด้วย 5 มิติ ดังนี้

4.1 มิติการพัฒนาคุณภาพอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว เนื่องจากบริการที่มีคุณภาพเป็นเครื่องมือการจัดการที่ช่วยให้ธุรกิจมีวิธีการตรวจสอบการบริการจากมุมมองของลูกค้า [15] การยกระดับคุณภาพวิสาหกิจชุมชนให้เทียบเท่าสากล เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในรูปแบบสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ ก้าวเข้าสู่การแข่งขันระดับประเทศและระดับโลก วิสาหกิจชุมชนจึงจำเป็นต้องสามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคเฉพาะรายให้มากขึ้น

ซึ่งหน่วยงานภาครัฐควรเป็นผู้ส่งเสริมมาตรฐานและพัฒนาวิสาหกิจชุมชนให้ต่อยอดสร้างมูลค่าเพิ่มในผลิตภัณฑ์ไปสู่ระดับมาตรฐานสากล การสนับสนุนจากภาครัฐทำให้เกาหลีประสบความสำเร็จในการนำผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นสู่สากล [16]

4.2 มิติการพัฒนาขีดความสามารถของแหล่งท่องเที่ยว อธิบายด้วยทฤษฎีโครงสร้าง (Structural Theory) โดยในมุมมองของโครงสร้างนิยมเห็นว่าโครงสร้างเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของตัวแสดง (Actor) ในขณะที่นักพฤติกรรมนิยมมองพฤติกรรมของตัวแสดงในการอธิบายความเป็นจริงทางสังคมโดยไม่มีโครงสร้างที่แน่นอน ทฤษฎีนี้มองว่าโครงสร้างและพฤติกรรมของนักแสดง/ตัวแทน (Agency) เป็นแบบคู่กันและเป็นสิ่งที่เสริมกัน [17] ดังนั้นการพัฒนาขีดความสามารถของแหล่งท่องเที่ยวจึงควรเป็นไปตามกลุ่มเป้าหมายและบริบทของแหล่งท่องเที่ยวในด้านต่าง ๆ โดยต้องอาศัยการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วนโดยเฉพาะภาครัฐและชุมชนเอง [18]

4.3 มิติการพัฒนารูปแบบการท่องเที่ยวอย่างมีเอกลักษณ์บนฐานทางวัฒนธรรม อธิบายได้ด้วยทฤษฎีแรงจูงใจที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์ (Identity-related Motivation Theories) โดยมุ่งเน้นที่ความสัมพันธ์ระหว่างความมุ่งมั่น ความโดดเด่นของอัตลักษณ์ และการแสดงบทบาท โดยบุคคลยังมีพันธะในบทบาทมากขึ้นยังมีความมุ่งมั่นมากขึ้น เมื่อมีความมุ่งมั่นมากขึ้นอัตลักษณ์ของตัวตนก็มากขึ้นและจะแสดงพฤติกรรมตามอัตลักษณ์นั้น ๆ [19] เช่น การค้นหาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่ชัดเจนเพื่อสร้างเรื่องราวทางการท่องเที่ยว สร้างเป็นแลนด์มาร์คของเมือง เชื่อมโยงกับกลุ่มเป้าหมายนักท่องเที่ยวในระดับกลางถึงบน การค้นหาเอกลักษณ์ของแต่ละอำเภอเพื่อสร้างแลนด์มาร์คทางการท่องเที่ยวตามบริบทของพื้นที่ที่มีความหลากหลายของพื้นที่ การพัฒนาผังเมืองที่เน้นการอนุรักษ์อาคารสถานที่ในรูปแบบดั้งเดิมและคุณค่าความเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งจะช่วยส่งเสริมกิจกรรมของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และเพิ่มศักยภาพทางการท่องเที่ยว สามารถปรับมาตรฐานการครองชีพของชุมชนให้สูงขึ้นได้ [20]

4.4 มิติการบูรณาการความร่วมมือและการสร้างเครือข่ายด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนและการร่วมสร้างคุณค่า (Community Participation and Value Co-creation Concept) โดยชุมชนต้องมีจิตสำนึกในการมีส่วนร่วมเพื่อสรรค์สร้างชุมชน [21] ความสำเร็จของการท่องเที่ยวโดยชุมชนนั้นต้องอาศัย 1) การวางแผนอย่างมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างศักยภาพเพื่อเสริมสร้างทักษะการจัดการการท่องเที่ยวของชุมชน 2) การทำงานร่วมกันและการเป็นหุ้นส่วนที่อำนวยความสะดวกในการเชื่อมโยงไปยังตลาดเพื่อให้มั่นใจถึงศักยภาพทางการเงิน 3) การจัดการท้องถิ่น/การเพิ่มขีดความสามารถของสมาชิกในชุมชน 4) การกำหนดเป้าหมายด้านสิ่งแวดล้อม/ชุมชน เพื่อให้แน่ใจว่าผลลัพธ์สอดคล้องกับค่านิยมของชุมชน 5) ความช่วยเหลือจากผู้ให้ความช่วยเหลือ ได้แก่ รัฐบาล สถาบันเงินทุน และภาคเอกชน เพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงเศรษฐกิจในระบบ 6) เน้นการสร้างรายได้เสริมเพื่อความยั่งยืนของชุมชนในระยะยาว [22]

4.5 มิติทางการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวคิดพฤติกรรมผู้บริโภคทางการท่องเที่ยว ซึ่งเป็นพลวัตและหลากหลาย มีความแตกต่างกันของสภาพแวดล้อมที่ผู้คนได้รับอิทธิพลจากรูปแบบการบริโภค ดังนั้นจึงต้องมีการทำการตลาดเพื่อให้ตรงกับพฤติกรรมของผู้บริโภคเหล่านี้ [23] โดยพบว่ามิติทางการตลาดนี้เป็นมิติหนึ่งที่เป็นอุปสรรคสำหรับการท่องเที่ยวโดยชุมชนในราชบุรีเนื่องจากชุมชนยังขาดองค์ความรู้เกี่ยวกับการตลาด [24] ภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณให้ความรู้ การพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (e-commerce) บูรณาการผลิตภัณฑ์ชุมชนกับวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว เตรียมความพร้อมของชุมชนในการเป็นเจ้าของบ้านที่ดีสร้างจิตสำนึกในการบริการให้กับชุมชน [25]

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากโครงการพัฒนาเครือข่ายสถาบันอุดมศึกษาเพื่อการวิจัยและนวัตกรรม เพื่อถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชนฐานราก ปีงบประมาณ พ.ศ. 2564 สำนักงานปลัดกระทรวงการอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. (2563). *สรุปข่าวการประชุม ครม. 30 พฤศจิกายน 2563*. สืบค้นเมื่อ 4 มิถุนายน 2564, จาก <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/48878>
- [2] สำนักวิจัยและพัฒนาการจัดการที่ดิน. (2564). *เมืองเกษตรสีเขียว ราชบุรี*. สืบค้นเมื่อ 20 มิถุนายน 2564, จาก https://www.idd.go.th/WEB_Greencity/PDF/6GAC_Ratburee.pdf
- [3] กองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน. (2564). *ระบบสารสนเทศวิสาหกิจชุมชน*. สืบค้นเมื่อ 2 มิถุนายน 2564, จาก https://smce.doae.go.th/ProductCategory/SmceCategory.php?region_id=andprovince_id=70andamphur_id=andkey_word=
- [4] สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.). (2561). *ปี 63 ราชบุรีเข้าสู่สังคมสูงวัยสมบูรณ์แบบ*. สืบค้นเมื่อ 2 พฤษภาคม 2564, จาก <https://www.thaihealth.or.th/ปี-63-ราชบุรีเข้าสู่สังคม/>
- [5] สำนักงานเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดราชบุรี. (2563). *แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2561-2565 ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2563*. สืบค้นเมื่อ 3 พฤษภาคม 2564, จาก <https://www.opsmoac.go.th/ratchaburi-strategic-files-421991791799>
- [6] Dangi, T. B., and Jamal, T. (2016). An integrated approach to “sustainable community-based tourism”. *Sustainability*, 8(5), Article number 475.
- [7] จังหวัดราชบุรี. (2564). *แผนพัฒนาจังหวัดราชบุรี พ.ศ. 2561-2564 (ฉบับทบทวนปี พ.ศ. 2562)*. สืบค้นเมื่อ 17 มิถุนายน 2566, จาก https://ratchaburi.industry.go.th/web-upload/migrated/files/2016_microsite_ratchaburi/319 cms_file_11615_article_file.pdf
- [8] Macefield, R. (2009). How to specify the participant group size for usability studies: A practitioner's guide. *Journal of Usability Studies*, 5(1), 34-45.
- [9] Patton, M. Q. (1990). *Qualitative evaluation and research methods* (2nd ed.). Beverly Hills, CA: Sage.
- [10] Bhandari, N. A., MacDonald, B. L., Martin, J. M., Biviano, A. M., Simmons, J. M., Turner, W. D., and Asselin, S. (2013). Professional seminar: Valuing a one-credit course through the lens of doctoral students. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 25(3), 346-357.
- [11] Nastasi, B. K., and Schensul, S. L. (2005). Contributions of qualitative research to the validity of intervention research. *Journal of School Psychology*, 43(3), 177-195.
- [12] นรินทร์ สังข์รักษา. (2551). *รายงานการวิจัย เรื่อง ผลดีของการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในกระบวนการเรียนรู้และการจัดการความรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของวิสาหกิจชุมชน: กรณีศึกษาจังหวัดราชบุรี*. สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ.
- [13] Pedrosa, A., Martins, F., and Breda, Z. (2022). Tourism routes: A scoping review. *European Journal of Tourism Research*, 32, Article number 3216.
- [14] สัจจา ไกรศรีรัตน์. (2555). การศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพจังหวัดราชบุรี ในฐานะของแหล่งท่องเที่ยว. *วารสารวิชาการการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ*, 8(1), 57-80.
- [15] Kapiki, S. (2012). Quality management in tourism and hospitality: An exploratory study among tourism stakeholders. *International Journal of Economic Practices and Theories*, 2(2), 53-61.
- [16] Kim, Y. Z., and Lee, K. (2008). Sectoral innovation system and a technological catch-up: The case of the capital goods industry in Korea. *Global economic review*, 37(2), 135-155.

- [17] Artal-Tur, A., Briones-Peñalver, A. J., Bernal-Conesa, J. A., and Martínez-Salgado, O. (2019). Rural community tourism and sustainable advantages in Nicaragua. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 31(6), 2232-2252.
- [18] Bond, N., and Falk, J. (2013). Tourism and identity-related motivations: Why am I here (and not there)?. *International Journal of Tourism Research*, 15(5), 430-442.
- [19] อาจารย์ รุ่งเจริญ, และศุภกรณ์ ดิษฐพันธุ์. (2557). การใช้เอกลักษณ์จากศิลปะการแสดงพื้นบ้านเพื่อการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม : กรณีศึกษาจังหวัดสุพรรณบุรี. *วารสารสถาบันวัฒนธรรมและศิลปะมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*, 16(1), 47-56.
- [20] Xue, L., Kerstetter, D., and Hunt, C. (2017). Tourism development and changing rural identity in China. *Annals of Tourism Research*, 66, 170-182.
- [21] Aref, F. (2011). Sense of community and participation for tourism development. *Life Science Journal*, 8(1), 20-25.
- [22] Giampiccoli, A., and Saayman, M. (2018). Community-based tourism development model and community participation. *African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure*, 7(4), 1-27.
- [23] Tsiotsou, R., and Ratten, V. (2010). Future research directions in tourism marketing. *Marketing intelligence and planning*, 28(4), 533-544.
- [24] Dodds, R., Ali, A., and Galaski, K. (2018). Mobilizing knowledge: Determining key elements for success and pitfalls in developing community-based tourism. *Current Issues in Tourism*, 21(13), 1547-1568.
- [25] นิสา บุญทะสอน, สุชาติรัตน์ มานะ, และบังอร พลเทศา. (2557). การพัฒนาการตลาดและการท่องเที่ยวของธุรกิจชุมชนสู่วิสาหกิจชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในอำเภอบ้านคา จังหวัดชัยนาท. *จันทร์เกษมสาร*, 20(39), 39-48.